

KERESZTÉNY MAGVETŐ

LXIII. ÉVF. 1931. JULIUS—OKTÓBER 4—5. FÜZET

Dávid Ferenc és az erdélyi nagy hitviták.

A keresztényi élet igazi eszménye nem a tétlen nyugalomban, az álmadozó szemlélődésben jut kifejezésre, amint ezt a középkor kereszténysége hitte és hirdette, hanem egy jobb, szebb és tisztább világ kialakításáért folytatott állandó küzdelem, amint ezt Jézus élete mutatja, aki azt az eljövendő szebb világot Istenországának nevezte. Ennélfogva a kereszténység akkor volt a legtávolabb igazi hivatásától, amikor a szerzetesi és kolostori életet tette az élet eszményévé; amikor az embert a dogmák áttörhetetlen falával elzárta a küzdés mezejéről s megfosztotta az igazság keresésének jogától és isteni örömétől. Ellenben akkor állott hivatása magaslatán, amikor a Jézustól kapott lelki fegyvereket a leghatásosabban tudta forgatni Istenországa akadályainak a legyőzésében.

Mint ilyen szellemi harcot folytató erő nyilvánul meg a kereszténység a Jézus után következő századokban. Az apostolok, az egyházi atyák, az apolegéták mind ilyen szellemi harcot folytattak, amidőn egy idegen világgal állottak szemben, hogy az elfogultság, vakbuzgóság és hagyományok sötét fellegeit szétoszlassák s a megtisztult láthatáron az evangélium napját ragyogtassák. Amikor pedig az evangéliumi igazságokat a pogány áradat elnyomni törekedett; amikor az Istenegység tiszta hitét a két istenség misztikus felfogása megzavarni igyekezett: akkor ismét a szellemi fegyverek mérkőzése vált szükségessé. Ismeretes az Arius és Athanázius nagy hittani vitája, amely a homouzion és homoiuzion kifejezése szerint csak egy jotta betű különbsége körül forgott ugyan, de alapjában két ellentétes világnézet heves összeütközése volt, amely összeütközéstől a római császár birodalma

békéjét és nyugalomát féltette. A 325-iki niceai egyetemes zsinat Jézus istenségének kimondásával külsőleg lezárta ugyan ezt a vitát, de azért hullámai tovább rázták a keresztény lelkeket, addig, hogy elsimulásukat már pontosan megállapítani nem lehet. De, amint csendesedtek ezek a hullámverések, a kereszténység mind inkább az álló tó képét mutatta, amelynek megromlott vize nem tudott üdítő cseppeket nyújtani a szomszjas lelkeknek. Az itt-ott felkelő apró szelek és légmozgások nem tudták megmozgatni a tó állott vizét s az mindinkább romlott és élvezhetetlenné vált.

A reformáció mindent felforgató viharának kellett elkövetkeznie, hogy alapjában megmozgassa ama körülzárt tó századok óta állott vizét s hatalmas hullámveréseivel megindítsa azt a tisztító folyamatot, melynek hivatása volt az evangelium üdítő italát különválasztani a századok bomlasztó lerakódásától. Mint minden forradalom: úgy a reformáció is a lelkek harca volt egymással. A legkiáltóbb ellentétek állottak szemben egyik a másikkal. A szolgaság jármát megszokott ember hűsége és a szabadság után esengő lelkek türelmetlensége; a sötétséget óhajtó szemek félelme és világosságot szomjuhozók elszánt bátorsága; a mult hagyományaihoz való merev ragaszkodás és egy szebb jövőt várók és keresők lelkesedése áll szemben egyik a másikkal. A harc hevében gyakran változik a helyzet képe. Akik ma fegyvertársakként állanak egymás mellett, holnap már egymás ellen harcolnak. A cél, az irány, az eszmény a vallás. De mi a vallás? Itt a zsinatok és concilliumok által megállapított dogmák föltétlen elfogadása és az egyházi tekintély előtt való vak engedelmes-ség, amott pedig az evangelium tiszta, nemes és egyszerű igazságainak megélése. Egyik oldalon az egyház által parancsolt szertatások pontos betartása és a követelt jó cselekedetek szerzik meg az üdvösséget, a másik oldalon pedig csak a hit vezet el a mennyországba.

A lelkeknek ez a nagy mérkőzése végig szántott egész Európán. A szántás és a magvetés munkája különböző talajon és különböző éghajlat mellett folyt. De azért sehol sem csupán helyi és idői jellegű rugók vezették a munkát, hanem általános *emberi* vágyak, remények és törekvések irányították a nagy küzdelmet.

Ennek a mi kicsiny Erdélyünknek különösen nagy szerepet juttatott az isteni gondviselés a reformáció történetében. Mert, amíg Európa többi országaiban pusztító viharok, zugó fergetegek és kártékony jégesők hullanak a reformáció gyöngye plántáira: addig itt derült ég, mosolygó napsugár fogadja. Az elhintett magvak jósága, csira- és termőképessége mellett ennek lehet köszönni, hogy itt a reformáció tulszárválva Európa összes országait, az unitárizmus evangéliumi gyümölcseit is megtermette. Hála és elismerés illesse azt a nemes lelkű fejedelmet: *János Zsigmondot*, aki korát meghaladó bölcsességgel Erdélyt a vallásszabadság klasszikus földjévé tette s ez által az unitárius egyház létjogosultságát politikailag is biztosította. De mégis ma tekintetünk a nagy magvetőre, az erdélyi reformáció prófétai lelkű vezéralakjára: *Dávid Ferencre* esik.

Nagyon tévednek azok, akik Dávid Ferencet a mai kor szemüvegén keresztül akarják nézni, s őt a mai kor gondolatérzés- és hitvilágába akarják beilleszteni. Ma mások a vallási fogalmak, mint voltak az ő korában. Azok a kérdések, amelyeket akkor elsőrendűeknek tartottak, ma talán értéktelen kicsinyeskedésnek látszanak. Viszont, amit az ő korában a homály és titokzatosság leple borított, azt a modern kor világossága földerítette. Az új kor bibliai ismereteit, teológiai tudományát nem lehet és nem szabad az ő kora ismereteivel összehasonlitanunk. Szóval *Dávid Ferencet* nem a mi, hanem az ő kora mértékével kell mérnünk. De ezen mérték alkalmazása mellett mégis el kell ismernünk, hogy ő lelke intuíciójánál fogva túllátott a maga korán, hogy előre meglátta a vallási fejlődés útját és irányát s ezen meglátástól indíttatva, korának legmerészebb és legrádikalisabb reformátora lett.

Nem kísérhetjük végig reformátori pályáján s nem követhetjük azokon a szédítően meredek úton, amelyeken ő olyan biztonsággal haladt mindig előre. A tudós teológus, aki nem félt fegyvereit Európa legnevesebb tudósaival összemérni; az elragadó szónok, akit egy ország népe szinte vakon követ szédületes útjain; a kedvelt pap és püspök, aki újabb meg újabb üdítő forrás vízéhez vezet nyáját... mind mennyi kedvező alkalomnak kínálkozik az emlékezés számára. De én most mégis azoknak az erdélyi hitvitáknak a keretében

maradok, amelyekben a reformáció a legmélyebb hullámokat vetette, amelyekben Dávid Ferencnek Istentől adott kiváló tulajdonságai egyesülnek s amelyeknek erőt, tartalmat és messzi időkre kiható történelmi jelentőséget ő adott.

Dávid Ferenc vitatkozó ereje még azelőtt kitűnt, mielőtt az antitrinitárius eszmékhez csatlakozott volna. *Stancaró Ferenc*cel, evvel a nyugtalan természetű, európai hírű antitrinitárius hittudóssal volt 1555-ben összeütközése, amelyben a Luther és Melancthon nézeteit védte meg győzelmesen, ami által polemizáló tehetségének a hire nem csupán Erdélyben terjedt el, hanem kihatott Lengyelországba, Svájcba és Németországba is. Eme hitvita következtében Stancaró egy időre el is tűnt Erdélyből, azonban 1557-ben ismét visszatért s ugyanez év december 31-én a kolozsvári hitvitán találkozott a két tudós. De itt is, amint Haner írja „Dávid Ferenc az ügyet mindenek bámulatára oly hévvel s oly nagy tudományi felkészültséggel védte, hogy senki sem volt, aki őt, korát meghaladó elméleti és ékesenszólási adományokkal megajándékozottnak ne mondta volna“.¹

Időközben az erdélyi láthatáron megjelent a jeles népszónok: Kálmáncsehi Sánta Márton zvingliánus nézeteivel s az Urvacsora kérdését is ilyen szellemben kezdte tanítani. Szemben találta magát Dávid Ferencel. A két fél mérkőzésére 1557 június 13-ra Kolozsvárra nemzeti zsinat hivatott. A zsinat lefolyásáról és a szakramentárius vitákról egymásnak ellentmondó tudósítások maradtak fenn. Némelyek azt mondják, hogy „Dávid F. Kálmáncsehit mindenek jelenlétében nemcsak a dialektika és vitatkozás, finom mesterfogásával, de a szentírás tiszta szavaival oly kényszerű helyzetbe hozta, hogy menekülni nem tudott, hanem zavarba jövén a vita helyéről fölháborodott indulattal eltávozott“.² Mások meg azt állítják, hogy Kálmáncsehi a zsinat előtt beteg lett s azon részt nem vett, hanem ügye védelmét Szegedi Lajosra bízta, aki különféle ürügy mellett szintén nem vett részt a vitatkozásban.³ Bármiként is álljon a dolog, annyi bizonyos, hogy

---

¹ Idézve: Jakab E. Dávid F. Emléke. 34 l.

² Jakab E. Dávid Ferenc Emléke. 37 l.

³ V. ö. Pokoli J.: Az Erdélyi Református Egyház Története. I. k. 112 l.

Dávid Ferencere nézve nagy győzelmet jelentett ez a hitvita, mely után a szakramentáriusok napja gyorsan lehanyatlott Erdélyben.

De külsőleg bár győzelmet aratott, Dávid F. igazságot szomjuhozó lelke nem elégedett meg a külső sikerekkel. Újabb elmélgedések és belső lelki harcok után az Urvaesora kérdésében a Kálvin-féle nézetek felé vonzódott s a nevezetes nagyenyedi gyűlésen már, mint a kálvinisták vezére tűnik fel. Itteni szereplése a kálvinista püspöki székre emelte, s a magyarság nagy részét ez irány körül tömörítette s Erdély reformációjának a képét megváltoztatta.

Azonban bármilyen szép sikereket jegyzett fel a történelem Dávid Ferencnek előbb a Luther-i s majd a Kálvin-i alapon kifejtett hitvitáival kapcsolatban: mégis igazi nagysága az ántitrinitárizmus és az unitárizmus érdekében folytatott hitvitáin tűnik ki. Részint a Blandratával való ismeret-sége, részint a Szervét iratainak tanulmányozása új irányt adott gondolkodásának s ez által az erdélyi reformáció is magasabb tájakra irányult. A szentháromságellenes harcok kiinduló pontja egy egyszerű iskolai előadás keretében van. Dávid Ferenc, mint a Kálvin hitűek püspöke és az iskola főfelügyelője, Kolozsvárt megjelent egy előadáson, ahol az iskola igazgatója: Károlyi Péter az Istenről tartott előadást, akiről azt állította, hogy „lényegében egy, de személyében három“. A püspök ez állításnak ellene mondott. Ebből az összetűzésből pattant ki az a kis szikra, amely akkora lánggá növekedett, hogy nemcsak Erdély földjét világosította meg, hanem elhatott Genfig, Wittenbergig és Krakkoig.

A kérdés tisztázása Erdélyben három nagy hitvitát kívánt, amelyek mutatják az unitárizmus térfoglalását és fokozatos győzelmét. Az első ilyen hitvita 1566-ban volt Gyulafehérvárt. Április 24-től 28-ig tartott. Mintha a Blandrata kezét látnók e vitatkozásnak a rendezésében és eredményében! A két kiváló főpap: Dávid Ferenc és Melius állottak szemben egymással. Az egyik Kolozsvárt, a másik Debrecen képviselte s e két város ellentéte azután is sokszor megnyilvánult. A vitatkozás külsőleg is ünnepélyes keretek között folyt. A fejedelmi udvar jelenléte fényt és ünnepi színt kölcsönözött neki. Magáról a vitatkozás lefolyásáról nem sokat

tudnak. Mind a két ellenfél magának tulajdonította a győzelem sikerét. Ebből látszik, hogy teljes győzelmet egyik fél sem aratott. Azonban mégis mind a két fél engedett valamit a maga merev felfogásából. Így sikerült egy közös hitvallásban megállapodniuk, amelyben a szentháromság tana meg van ugyan tartva külsőleg, de azért átcsillámlik rajta az egy Istenség gondolata. Dávid Ferencék sikerét mutatja az, hogy e zsinaton elérték azt, hogy a zsinati határozatokat, mint a hit szabályozóit elvetették s ilyennek a szentírás mellett csak az apostoli hitvallást ismerték el. Ennek alapján elérték azt, amit Lengyelországban a pinczovi zsinaton 1562-ben kimondottak volt, hogy az Istenség meghatározásában a bibliaellenes szavak, mint háromság, lényeg, személy ne használtassanak. Igaz, hogy ez csak külsőleg jelent sikert, mert ezek mellett a szentháromság lényegében megmaradt. De mégis Dávid Ferencék ezt nagy eredménynek tartották, mert Blandrata szerint: „ez az igazság megismerésének első foka, mely után nemsokára következik maga az igazság megismerése“. Annyi bizonyos, hogy e vitatkozás következtében a szentháromságban való hit megingott s a lelkek felszabadultak az Athanasiuszi hitvallás lidérc-nyomása alól. S hogy Dávid F. szónoki és hitvitázó erejének minő sikere lehetett, azt mutatja az a hagyomány, amely az ő visszatéréséhez fűzi Kolozsvár városának unitáriussá lételét és a főtéri templom megszerzését.

A gyulafehérvári első hitvita a kérdést el nem döntötte, s bár, a fejedelem iránt való tiszteletből a közös hitvallást mind a két fél aláírta; de azért még jobban kiéleződtek az ellentétek. Meliusék a közös hitvallást a maguk javára magyarázták s a szentháromságot benne mind élesebben kidomborították. Dávid Ferencék pedig a szentháromság mellőzésével az Istenegységét fejtették ki. Így a helyzet kiélesedett, az ellentét napról-napra növekedett. Mélius Debrecenbe zsinatot hivatott, hogy az egyházban támadt eretnekséget irtsák ki. Dávid Ferencék nem fogadták bizalommal ezt a meghívást, mert előttük volt a Szervét, Arany Tamás és Egri Lukács példája. Ezért ők is Tordára zsinatot hívtak, amelyre meghívták a magyarországi papokat, ígérve, hogy itt semmi bántódásuk nem lesz. Ennek a zsinatnak a helyét a fejedelem

„nagyobb tisztesség és méltóság tekintetéből“ Gyulafehérvárra tette át. Itt tartották meg a gyulafehérvári második hitvitát 1568 március 3—14. napjain. A vitatkozás megkezdése előtt megállapították a feltételeket. A trinitáriusok egyebek mellett azt is kívánták, hogy a szentíráson kívül egyházi szimbolumokkal s az egyházi atyák írásaival is igazolhassák állításaikat; a legyőzött felet a fejedelem büntesse meg; a vitatkozás eredményét bocsássák a külföldi akadémiák ítélete alá. Az unitáriusok erre kijelentették, hogy ők csak a szentírást fogadják el bizonyításra; ahhoz sem járulhatnak hozzá, hogy a kérdés a külföldi akadémiák ítélete elébe terjesztésük; mert az esetben nem volna szükség vitatkozásra, különben azok is érdekelt felek e kérdésben s így bírák nem lehetnek. Végül a legyőzött félnek nem megbüntetését kérik, hanem azt, hogy minden tisztességgel illessék; mert Isten azt akarja, hogy a bűnös is éljen. Így kezdődött meg ez a nagy hitvita a fejedelmi palota nagy ebédlő termében, amely 10 napon keresztül a legnagyobb érdeklődés mellett tartott. A fejedelem fényes udvarával együtt minden reggel már 5 órakor elfoglalta székét. A vitatkozás a kancellár által adott jelre kezdődött. A Blandrata által megállapított vita sorrendjében először a szentháromságról, azután a fiú örök születéséről kellett volna tárgyalni. Azonban a harc hevében gyakran megzavarodott a sorrend, úgy, hogy a kérdések összezavarodtak s a vitatkozás fonala elveszett. A szentháromságot védelmezték: Melius Péter püspök, Czeglédi György váradi, Sándor András dévai, Thuri Pál bihari, Klein Lőrinc besztercei pap és Károlyi Péter váradi isk. igazgató. Ellene voltak: Dávid Ferenc püspök, Blandrata György, Basilius István kolozsvári pap, Hunyadi Demeter enyedi isk. igazgató és Gyulai Pál gyulafehérvári főiskolai igazgató. Ezek mellett mind a két részről bírákat neveztek ki.

Nem kísérhetjük a vitatkozó feleket azon az úton, amelyen a dialektika minden fegyverét, az értelem minden leleményességét és a logika minden kigondolható érvét fölhasználni igyekeztek állításaik bizonyítására s amelyen nem egyszer engesztelhetetlen dühvel állottak szemben s a gúny és csúfolódás beszédét szórták egymásra. És bár az igazi vallásos érzés s a keresztényi szeretet eltűnt a heves harcban, de

forrottak a gondolatok, tisztultak a vallásos igazságok. És ez a körülmény az újítók javára döntötte el a vitatkozás mérlegét. Az Istenegeység gondolata meghódította a jelenlévők többségét. Az unitárizmus egy nagy lépést tett célja felé. Megnyerte a fejedelmet udvarával együtt és a főnemesek tekintélyes részét. Ezzel az erdélyi magyar egyház unitárius színezetet kapott.

A második gyulafehérvári hitvita megnövelte az unitáriusok bizalmát. Most arra gondolt Dávid Ferenc, hogy mélyebbre eressze a hálót s a főnemesség után a köznépet is nyerje meg az Intenegeység hitének. Sőt arra is gondolt, hogy igazságainak fényét Erdély határain túl is lássák meg. Ezért szükségesnek látta, hogy a következő hitvita magyar nyelven folyjon és olyan helyen tartassék, ahová a magyarországi részekből is minél számosabban megjelenhetnek. Így jelölték meg a harmadik nagy hitvita helyéül Nagyváradot s idejéül október 20-at. Meliusnak több rendbeli kifogása volt a hely ellen, ahová a Tiszán-tuli hivei nem jöhetnek el és az időpont ellen, amely éppen szüret idejére esik s így sokakat akadályoz a megjelenésben. Azonban mégis engedett a fejedelmi felhívásnak. A kölcsönös feltételek megállapítása után így nyilott meg 1569 október 20-án a nagyváradi országos disputáció. Jelen volt a fejedelem udvarával együtt. Ezenkívül mind a Dávid F., mind a Melius hivei közül sokan. Azonban Blandrata már e vitában nem vett részt, aminek oka az, hogy magyar nyelven folyt, amit ő nem értett. A vitatkozás vezetője *Békés Gáspár* volt, ki a fejedelem nevében kijelentette, hogy a felség a papságot azért hívta egybe, „hogy az Isten igaz és tiszta igéjéből az üdvösség fundamentumát megbizonyítsák, az egy Atya Istenről, annak fiáról a Jézus Krisztusról és a szent lélekről, hogy a hivek lelkiismerete megcsendesedjék“.⁴ Miután Dávid Ferenc imádságban az igaz ítéletnek és az értelemnek lelkét kérte, hogy az igazat a hamistól tudják megkülönböztetni; Melius pedig a proféták és apostolok szent lelkéért könyörgött, hogy az ördög tudományát megrontsa és az Istenét megépítsék: kezdetét vette a vitatkozás, amelynek főbb kérdései ezek voltak: Ki az Isten?

---

⁴ Jakab E. Dávid F. Emléke. 139 l.

Ki az Atya Istennek egyetlen fia? Mi a szent lélek? és Krisztus Istensége. A vitatkozás hat napig tartott. A komoly érvek, a bibliai bizonyítékok mellett a gúny és gyűlölet is nem egyszer megvillogtatta fegyverét. Mind a fejedelem, mind Békés Gáspár többször közbeszólt. Végre a hatodik napon a fejedelem a következő beszéddel zárta be a vitát: „Minek utánna az Istennek kegyelmességéből e szeglet földnek választott fejedelme vagyunk, tisztünk szerint, nemcsak a mű alattunk valóknak testeknek oltalmazására akartunk gondot viselni, hanem még lelkekre is, hogy az igazságban megépülhessenek és az Antikrisztus tudományától megszabadulhassanak.

Másodsor, hogy a gonosz hirt nevet, melyet mű felőlünk idegen országokban hirdetnek, mintha török hitet vallanánk, el töröljük.

De látom, hogy az ellenkező fél csak tétováz és az igazságnak kijelentésére nem ügyeközik.

Azt kívánjátok, hogy a mű predikátorunk Dávid Ferenc közhelyre menjen: A mű birodalmunkban szabadon, valahol akarjátok és valamikor akarjátok, disputálhattok. Mindenkoron mi a mi prédikátorunkat elő állítjuk. Szabadon, minden bántás nélkül eljöhetnek. Elég jövedelmek vagyon, csak ne kiméeljétek a költséget. Sőt azt kívánnók, hogy más országból is fő tudós emberek eljönének: bátor ugyan Béza őmaga is, avagy Simlerus, hogy az Istennek tiszta igéjéből az igazság kinyilatkoztatnék.

De miért hogy látjuk, hogy csak el kerülitek az igazságot és a kérdésre felelni nem akartok direkte, most a disputációnak véget vetünk, mert egyéb országunknak gondjai kényszerítenek, hogy Erdélyben be kelljen mennünk“. Ez a fejedelmi megnyilatkozás ráütötte a pecsétet a Dávid Ferenc teljes győzelmére. De ráütötte az a háromezer lélek is, akik e vitatkozás hatása alatt unitáriusokká lettek. És ezzel az unitarizmus Erdély nagy részét meghódította s önbizalommal telt, lelkes apostolai Nagyváradról indultak a magyarországi részekbe hódító útjukra.

Ez a három hitvita három hatalmas lépés, amelyek az unitárius vallás teljes győzelmét hirdetik, de hirdetik Dávid Ferenc szellemi nagyságát, amelyet egy református történet-

író: Pokoli József így jellemez: „Hatalmas hangja, mellyel a zajos gyűlések felett uralkodott, bámulatos jártassága a bibliában, melynél fogva minden idézetre készen állott nála az ellenidézet, vitatkozási ügyessége, mellyel ellenfelei védtelen oldalait támadni és saját álláspontja gyengéit fedezni tudta: mindezen tulajdonok a világiak és lelkészek tekintélyes többsége szemében páratlanul tudóssá, apostollá, prófétává avatták őt“.⁵

Távol legyen tőlem, hogy ezeket a hitvitákat tekintsem a keresztényi élet eszményének s felújításukat kívánjam. Ezek is éppen olyan tulzások az igazi vallásosságnak, mint a tétlen álmodozás, az üres szemlélődés vagy a pietisztikus kegyeskedés. Bennük a vallásnak értelmi oldala domborodik ki, a túlsúly a dogmákra esik. Itt tulajdonképpen nem a vallásos hitnek, hanem az értelmi erőknak, a szellemi tehetségeknek a mérközéséről volt szó. Ebben a szellemi tornában a mai értelemben vett vallás, a szkolasztikus okoskodások és logikai érvelések tömkelegében teljesen elveszett. Amikor pedig a küzdő felek is szélsőségekbe ragadtatták magukat s a lekiicsinylés és a gúny fegyvereit állították szemben egymással, aminek még a fejedelmi tekintély sem tudott gátat vetni: akkor teljesen megtagadták a türelem, megértés szeretet és testvériség evangéliumi szellemét.

De bármilyen legyen ma a mi felfogásunk ezekről a kicsinyességekbe vesző dogmatikai harcokról, annyi bizonyos, hogy azokat a történelmi szükségesség hozta létre s az idő szelleme táplálta. A századokon át tudatosan elnyomott és a zsinati határozatok bilincsei közé zárt józan értelem lázongott és követelte a maga Istenadta jogait. Egy igazi szabadságharc volt az a XVI. században Erdély szabad földjén, amely a lelkeket magasabb tájak felé irányította s egy dúsabb és áldásosabb gyümölcsözésre készítette elő a talajt. Miniket, unitáriusokat pedig hálával és jóleső önérzettel tölt el az a tudat, hogy az új kornak ezt a derengő hajnalát éppen a mi egyházalapító, prófétai lelkű mártir-püspökünk fellépése nyitotta meg, akit az idő azóta oly fényesen igazolt s a kereszténység tisztultabb igazságaiért küzdők élére állított.

Vári Albert.

---

⁵ Az Erdélyi Református Egyház Története I. kötet. 181 l.

Jóltevők emlékünnepe

a székelykereszturi unitárius főgimnáziumban 1931. május hó 16-án.

Imádság.

Mondotta: **Lőrinczi István** ny. vallástanár.

Isten! mindenttudó bölcsesség, kimeríthetetlen mélységes kegyelem! Tudatunkat és érzéseinket megihlető áhitattal borulunk le imádásodra és hálát mondunk azért az atyai gondoskodásodért, hogy minden, mi válságos korunk idején adtál a Te igazságod megvalósítására törekvő és Előtted számon tartott oly sek drága életet áldozatul adni tudó egyháznak olyan kimagasló, szikla szilárdan állhatatos választottakat, mint az vala, akiről ebben a megszentelt pillanatban az emlékezésnek lobogó lángja fényénél a dicsőséges multba visszatekintve, meg akarunk emlékezni.

Mi jól tudjuk édes Atyánk, Istenünk, hogy midőn vihar tombol és zivatar korbácsolta hullámok ostromolják élet-hajónkat s fergeteg nyomán támadott örvények megsemmisítéssel fenyegetik; midőn hajlékunk körül legféltettebb kincsünket és javainkat emésztő lángok emelkednek; midőn szeretetünk és reménységünk választottját, aki a legmélyebbre hatottan gyökeredzett szivünkhöz, a halált, az elvesztés rémületét előidéző láz gyötri: minden tudatunkat, akaratunkat és önfeláldozásunkat megmentésökért fokozzuk a legmesszebbmenő határig és ebben a lelkünket és gondolkozásunkat megbénító lázas pillanatban, még Róllad is, akinél egyedül van segítség és oltalom, habár csak egy-egy pillanatra is, megfellelkezünk. Oh bocsáss meg nekünk mindenttudó mélységes Kegyelem, mert azt is tudod édes jó Isten, Atyánk, hogy amint a szemek előtt folyó küzdelemben csodálatra indító erővel, bátor elszántsággal küzdőkre esik szemünk tekintete, mintha ott látnók azoknak szellem-alakjokat, akik példát ad-